JAK PRZEPROWADZIĆ WYBORY DO EUROPARLAMENTU

INSTRUKCJA DLA CZŁONKÓW OBWODOWYCH KOMISJI WYBORCZYCH

DO CZEGO SŁUŻY TA INSTRUKCJA

W tej instrukcji znajdziesz spis czynności niezbędnych do poprawnego przeprowadzenia wyborów przez obwodową komisję wyborczą.

Instrukcja powstała na podstawie wytycznych PKW.

Szczegółowy opis wszystkich czynności znajdziesz w dokumencie z wytycznymi PKW:
(UCHWAŁA NR 70/2019 PAŃSTWOWEJ KOMISJI WYBORCZEJ z dnia 26 kwietnia 2019 r.)

Instrukcja składa się z trzech części:

I. **CO TRZEBA ZROBIĆ PRZED DNIEM GŁOSOWANIA.**
II. **CO TRZEBA ZROBIĆ W DNIU GŁOSOWANIA.**
III. **CO TRZEBA ZROBIĆ PO GŁOSOWANIU.**

Oznaczenia w instrukcji:

! – ważna informacja

→ – odniesienie do treści wytycznych lub uchwał PKW

SPIS TREŚCI

I. Co trzeba zrobić przed dniem głosowania 1
1. Jak upublicznić informacje o składzie komisji 1
2. Jak przeprowadzić zebranie organizacyjne 1
3. Co komisja odbiera przed dniem głosowania 2
4. Jak sprawdzić przygotowanie lokalu wyborczego 3

II. Co trzeba zrobić w dniu głosowania 5
5. Jak sprawdzić właściwe przygotowanie lokalu wyborczego 5
6. Jak poprawnie otworzyć lokal 7
7. Jak wydawać karty wyborcom 9
8. Jak dopisać wyborców do spisu wyborców 10
9. Jak przeprowadzić głosowanie przez pełnomocnika 11
10. Jak przeprowadzić głosowanie korespondencyjne 12
11. Jak kontrolować liczbę wydanych kart 12
12. Jak przekazywać dane o frekwencji wyborczej 13
13. Jak poprawnie zamknąć lokal dla wyborców 13

III. Co trzeba zrobić po głosowaniu 14
14. Jak poprawnie rozliczyć karty do głosowania 14
15. Jak otwierać urny wyborcze 16
16. Jak poprawnie policzyć głosy 17
17. Kiedy głos jest ważny 18

I. CO TRZEBA ZROBIĆ PRZED DNIEM GŁOSOWANIA

- ☐ **Upublicznić informacje o składzie komisji**
- ☐ **Przeprowadzić zebranie organizacyjne**
- ☐ **Odebrać materiały wyborcze**
- ☐ **Sprawdzić przygotowanie lokalu wyborczego**

1. JAK UPUBLICZNIĆ INFORMACJE O SKŁADZIE KOMISJI

- ☐ Komisja odbywa swoje pierwsze posiedzenie niezwłocznie po powołaniu.
- ☐ Komisja wybiera przewodniczącego i jego zastępcę.
- ☐ Komisja ustala sposób, w jaki będzie wykonywała swoje obowiązki.
- ☐ Po ukonstytuowaniu się komisja podaje do publicznej wiadomości informację o swoim składzie i funkcjach (w sposób zwyczajowo przyjęty).

❗ *W dniu głosowania informacja o składzie komisji musi być wywieszona w lokalu wyborczym.*

➔ *szczegóły: punkt 27 wytycznych PKW*

2. JAK PRZEPROWADZIĆ ZEBRANIE ORGANIZACYJNE

Nie później niż w przeddzień głosowania przewodniczący komisji zwołuje posiedzenie poświęcone organizacji jej pracy przed dniem i w dniu głosowania.

➔ *szczegóły: punkt 29 wytycznych PKW*

W czasie posiedzenia komisja:

- ☐ wyznacza osoby, które odbiorą materiały wyborcze;
- ☐ uzgadnia z wójtem i urzędnikiem wyborczym miejsce i sposób przechowywania odebranych materiałów do dnia głosowania;
- ☐ tworzy harmonogram pracy komisji w dniu wyborów

❗ *Komisja podaje do publicznej wiadomości godzinę rozpoczęcia pracy w dniu wyborów (początek nie później niż o 6.00).*

- ☐ decyduje, któremu z członków przekaże klucze niezbędne do otwarcia lokalu wyborczego;
- ☐ wybiera sposób kontaktowania się członków komisji.

3. CO KOMISJA ODBIERA PRZED DNIEM GŁOSOWANIA

Do wykonania tego zadania niezbędna jest co najmniej 1/2 pełnego składu komisji, w tym jej przewodniczący lub jego zastępca

→ *szczegóły: punkt 30 wytycznych PKW*

Komisja odbiera następujące materiały wyborcze:

→ *szczegóły: punkt 30-31 wytycznych PKW*

- ☐ karty do głosowania (sprawdzając, czy dotyczą właściwego okręgu oraz czy nie zawierają błędów i usterek drukarskich),
- ☐ cztery egzemplarze formularzy protokołu głosowania wraz z wkładkami do protokołu zawierającymi wszystkie listy kandydatów zarejestrowane w danym okręgu;
- ☐ formularze zaświadczeń potwierdzających wzięcie udziału w głosowaniu;
- ☐ swoją pieczęć z treścią: “Obwodowa Komisja Wyborcza nr <<właściwy numer komisji>>w <<właściwa miejscowość>>”;
- ☐ spis wyborców;
- ☐ listę wyborców, którzy udzielili pełnomocnictwa do głosowania;
- ☐ osłony na spis wyborców;
- ☐ materiały biurowe dla członków komisji

Potwierdzeniem odbioru jest podpisany protokół

→ *szczegóły: punkt 32 wytycznych PKW*

4. JAK SPRAWDZIĆ PRZYGOTOWANIE LOKALU WYBORCZEGO

- ☐ Nie później niż w przeddzień wyborów, komisja sprawdza lokal wyborczy i stopień jego przygotowania.

→ *szczegóły: punkt 20 - 26 wytycznych PKW*

❗ *W dniu wyborów, komisja wszystkie czynności wykonuje w możliwie pełnym składzie, lecz nie mniejszym niż 2/3 jej pełnego składu, w tym z przewodniczącym komisji lub jego zastępcą.*

→ *szczegóły: punkt 34 wytycznych PKW*

Lokal wyborczy jest odpowiednio przygotowany, jeśli:

- ☐ na budynku, w którym się mieści, znajduje się tablica z napisem "Obwodowa Komisja Wyborcza nr <<właściwy numer>>";
- ☐ w budynku znajdują się kierunkowskazy do lokalu;
- ☐ został wyznaczony jako lokal dostosowany do potrzeb osób niepełnosprawnych;

→ szczegóły: punkt 26 wytycznych PKW

- ☐ w lokalu wyborczym oraz wewnątrz i na zewnątrz budynku nie doszło do naruszenia zakazu agitacji wyborczej;

→ szczegóły: punkt 25 wytycznych PKW

- ☐ znajduje się w nim godło Rzeczypospolitej Polskiej;

→ szczegóły: punkt 20 ppkt 1 wytycznych PKW

- ☐ znajduje się w nim przezroczysta urna wyborcza;

→ szczegóły: punkt 20 ppkt 2 wytycznych PKW

→ szczegóły: punkt 21 wytycznych PKW

→ szczegółowe wytyczne na temat urny: http://bit.ly/wytyczneurna

- ☐ znajduje się w nim odpowiednia liczba osłon (lub pomieszczeń) zapewniających tajność głosowania oraz przybory do pisania;

→ szczegóły: punkt 20 ppkt 3 wytycznych PKW

- ☐ miejsca, w których oddawane będą głosy, są odpowiednio oświetlone;

→ szczegóły: punkt 21 wytycznych PKW

- ☐ znajdują się w nim urzędowe obwieszczenia i informacje - umieszczone w widocznym miejscu, dodatkowo także na wysokości ok 90 cm,

→ szczegóły: punkt 22-23 wytycznych PKW

- ☐ znajduje się w nim telefon (do użytku komisji) oraz wykaz ważnych numerów telefonów,

→ szczegóły: punkt 24 wytycznych PKW

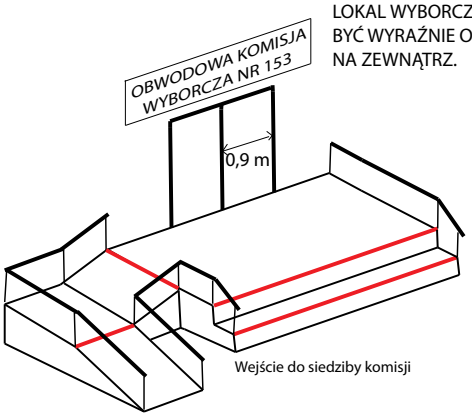

LOKAL WYBORCZY POWINIEN BYĆ WYRAŹNIE OZNACZONY NA ZEWNĄTRZ.

KRAWĘDZIE STOPNI SCHODÓW ZNAJDUJĄCYCH SIĘ W LOKALU ORAZ PROWADZĄCYCH DO LOKALU POWINNY SIĘ WYRÓŻNIAĆ KOLOREM KONTRASTUJĄCYM Z KOLOREM POSADZKI.

POWINIEN ZNAJDOWAĆ SIĘ NA PARTERZE BUDYNKU, W INNYM PRZYPADKU POWINNY BYĆ PODJAZDY LUB INNE URZĄDZENIA UMOŻLIWIAJĄCE SAMODZIELNE DOTARCIE DO LOKALU WYBORCOM NIEPEŁNOSPRAWNYM, NP. WINDY.

PRZEJŚCIE POMIĘDZY MIEJSCEM WYDANIA KARTY DO GŁOSOWANIA I MIEJSCEM ZAPEWNIAJĄCYM TAJNOŚĆ GŁOSOWANIA A URNĄ, POWINNO MIEĆ SZEROKOŚĆ CO NAJMNIEJ 1,5 M.

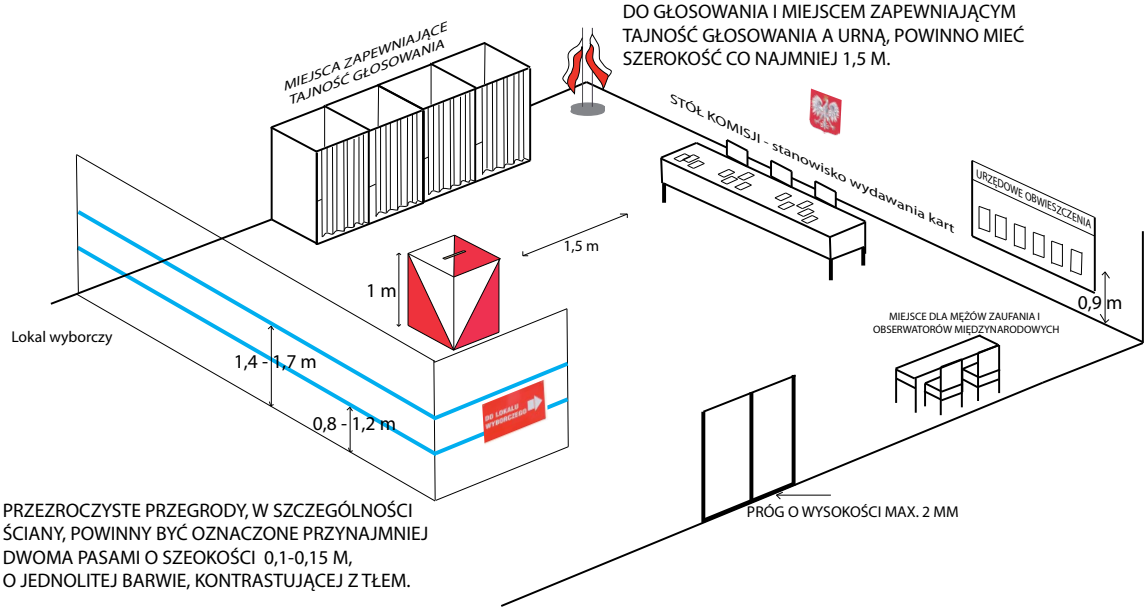

PRZEZROCZYSTE PRZEGRODY, W SZCZEGÓLNOŚCI ŚCIANY, POWINNY BYĆ OZNACZONE PRZYNAJMNIEJ DWOMA PASAMI O SZEOKOŚCI 0,1-0,15 M, O JEDNOLITEJ BARWIE, KONTRASTUJĄCEJ Z TŁEM.

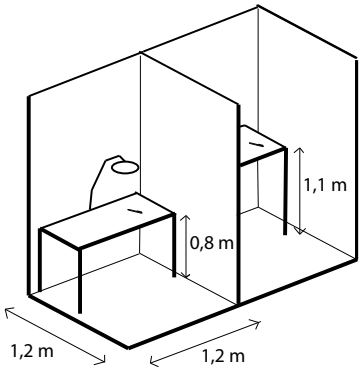

W MIEJSCU ZAPEWNIAJĄCYM TAJNOŚĆ GŁOSOWANIA NALEŻY ZAPEWNIĆ DODATKOWE, OBOK GÓRNEGO, OŚWIETLENIE SKIEROWANE BEZPOŚREDNIO NA MIEJSCE, W KTÓRYM BĘDZIE WYPEŁNIANA KARTA DO GŁOSOWANIA.

W LOKALU POWINNO ZNAJDOWAĆ SIĘ CO NAJMNIEJ JEDNO MIEJSCE ZAPEWNIAJĄCE TAJNOŚĆ GŁOSOWANIA OSOBOM NIEPEŁNOSPRAWNYM, DOSTOSOWANE DO ICH POTRZEB.

Przykładowy układ lokalu dostosowanego do potrzeb osób niepełnosprawnych.

II. CO TRZEBA ZROBIĆ W DNIU GŁOSOWANIA

- [ ] Sprawdzić przygotowanie lokalu
- [ ] Poprawnie otworzyć lokal
- [ ] Wydać karty wyborcom
- [ ] Ewentualnie dopisać wyborców do spisu
- [ ] Ewentualnie przeprowadzić głosowanie przez pełnomocnika
- [ ] Ewentualnie przeprowadzić głosowanie korespondencyjne
- [ ] Kontrolować liczbę wydanych kart
- [ ] Przekazywać dane o frekwencji
- [ ] Poprawnie zamknąć lokal

5. JAK SPRAWDZIĆ WŁAŚCIWE PRZYGOTOWANIE LOKALU WYBORCZEGO

➔ *szczegóły: punkt 34-35 wytycznych PKW*

W dniu głosowania, najpóźniej o 6.00 rano, komisja spotyka się w możliwie pełnym składzie, lecz nie mniejszym niż 2/3 jej pełnego składu, w tym przewodniczący komisji lub jego zastępca.

Przed otwarciem lokalu dla wyborców komisja sprawdza (zgodnie z protokołem odbioru kart), czy w lokalu: są wszystkie karty, materiały wyborcze oraz pieczęć.

Następnie komisja:

- [ ] liczy wszystkie karty do głosowania i starannie wpisuje w pkt 1 protokołu głosowania ustaloną liczbę kart;
- [ ] ostemplowuje karty do głosowania swoją pieczęcią;

! *Jeżeli nie zdąży ostemplować wszystkich kart przed godziną 7.00, kończy tę czynność zaraz po otwarciu lokalu.*

- [ ] po ostemplowaniu wszystkich kart pieczęcią, komisja zabezpiecza je wraz z pieczęcią, tak by nikt poza członkami komisji nie miał do nich dostępu;
- [ ] rozkłada spis wyborców wraz z osłoną (maskownicą);
- [ ] rozkłada karty tak, by ułatwić ich wydawanie głosującym;
- [ ] sprawdza, czy w lokalu wyborczym prawidłowo wiszą urzędowe obwieszczenia i informacje;

- [ ] sprawdza, czy w lokalu wyborczym oraz wewnątrz i na zewnątrz budynku, w którym mieści się ten lokal, nie ma treści agitacyjnych (plakaty, ulotki, napisy wyborcze);
- [ ] sprawdza, czy urna jest pusta - jeśli tak: zamyka ją i opieczętowuje;
- [ ] przewodniczący komisji wyznacza członka komisji na tzw. strażnika urny,
- [ ] umieszcza wykaz telefonów w miejscu dostępnym członkom komisji,
- [ ] sprawdza, czy na ścianie wisi godło Rzeczypospolitej Polskiej; w razie jego braku - wzywa wójta lub upoważnionego pracownika urzędu gminy do jego zawieszenia jeszcze przed otwarciem lokalu;

Komisja nie ma prawa usuwać treści agitacyjnych, jeżeli widać je poza terenem budynku, w którym mieści się lokal wyborczy. Nawet jeżeli materiały te znajdują się w niewielkiej odległości od lokalu!

- [ ] zamyka i pieczętuje pustą urnę (plombuje za pomocą nalepek foliowych, jeżeli takie otrzymała; niezwłocznie po ich założeniu komisja wpisuje numery plomb–nalepek do wewnętrznego protokołu; nalepki foliowe komisja opatruje swoją pieczęcią,
- [ ] sprawdza, czy urna jest takiej wielkości, że pomieści wszystkie oddane karty do głosowania;
- [ ] sprawdza, czy urna wykonana jest w taki sposób, by nikt nie wrzucił do niej karty inaczej niż przez otwór do tego przeznaczony oraz czy otwór nie umożliwia wyjęcia lub wysypania kart.

Jeżeli wielkość urny nie zapewni pomieszczenia w niej wszystkich kart do głosowania oddanych przez wyborców, komisja występuje do wójta o urnę dodatkową. Informację w tym zakresie komisja przekazuje także urzędnikowi wyborczemu.

- [ ] wyznacza strażnika urny, który stoi lub siedzi przy urnie i czuwa, by wyborcy wrzucali karty tak, aby strona zadrukowana była niewidoczna; strażnik pilnuje też, by wyborcy nie wrzucali do urny innych przedmiotów.

Urna musi być zamknięta przez cały czas: od jej zamknięcia i opieczętowania aż do jej otwarcia po zakończeniu głosowania. Gdyby w tym czasie doszło do otwarcia urny, komisja odnotowuje to zdarzenie i wyjaśnia jego przyczynę w punkcie 22 protokołu głosowania.

6. JAK POPRAWNIE OTWORZYĆ LOKAL

→ *szczegóły: punkt 36 wytycznych PKW*

Lokal wyborczy komisja otwiera dla wyborców punktualnie o godz. 7:00. Do godz. 21:00 komisja pracuje nieprzerwanie. W czasie trwania głosowania komisja pracuje w składzie co najmniej $^{2}/_{3}$ składu komisji – w tym zawsze w obecności przewodniczącego bądź jego zastępcy.

Jeśli w lokalu pojawi się mąż zaufania komisja sprawdza:

→ *szczegóły: punkty 3-12 wytycznych PKW*

- ☐ jego tożsamość,
- ☐ czy osoba ta jest obywatelem polskim,
- ☐ czy osoba ta jest pełnoletnia,
- ☐ czy osoba ta ma prawidłowy identyfikator,

! *Komisja sprawdza, czy identyfikator nie zawiera elementów agitacji wyborczej oraz czy jest widoczny. Musi on zawierać imię, nazwisko, funkcję oraz nazwę komitetu wyborczego, który reprezentuje mąż zaufania.*

- ☐ czy w lokalu nie przebywa więcej niż po jednym pełnomocniku każdego z komitetów wyborczych,

! *Mężowie zaufania danego komitetu wyborczego mogą się zmieniać w trakcie pracy komisji, ale tylko do czasu zamknięcia lokalu wyborczego. Po zamknięciu lokalu wyborczego, mężowie zaufania nie mogą już się zmieniać.*

- ☐ czy mąż zaufania ma zaświadczenie podpisane przez pełnomocnika wyborczego lub upoważnioną przez niego osobę; jeśli zaświadczenie wystawiła osoba upoważniona przez pełnomocnika, komisja sprawdza, czy mąż zaufania ma kserokopię tego upoważnienia,

! *Zaświadczenia mogą różnić się między sobą wyglądem i układem graficznym, ale ich treść musi odpowiadać wzorowi ustalonemu przez Państwową Komisję Wyborczą.*

→ *szczegóły: punkt 6 wytycznych PKW*

Jeśli w lokalu pojawi się obserwator społeczny, komisja sprawdza:

- ☐ jego tożsamość,
- ☐ czy osoba ta jest obywatelem polskim,
- ☐ czy osoba ta jest pełnoletnia,
- ☐ czy osoba ta ma prawidłowy identyfikator,

! *Komisja sprawdza, czy identyfikatory nie zawierają elementów agitacji wyborczej oraz czy jest widoczny.*

☐ czy na jedną organizację/fundację przypada w danym momencie w lokalu wyłącznie jeden obserwator,

❗ *Obserwatorzy z ramienia konkretnej organizacji mogą zmieniać się w lokalu; zasady ich zmieniania się są takie, jak w przypadku mężów zaufania.*

☐ czy osoba ta ma podpisane upoważnienie do reprezentowania na zewnątrz stowarzyszenia/fundacji;

➔ *szczegóły: punkt 13 - 17 wytycznych PKW*

❗ *Upoważnienie musi być sporządzone według wzoru ustalonego przez PKW http://bit.ly/zaswiadczenieobserwatora*

❗ *numer KRS komisja sprawdza w wyszukiwarce na stronie Ministerstwa Sprawiedliwości: https://ekrs.ms.gov.pl/web/wyszukiwarkakrs; lub zwraca się o pomoc w tej sprawie do urzędu gminy.*

❗ *Obserwatorzy społeczni mają takie same uprawnienia, jakie przysługują mężom zaufania, poza wnoszeniem uwag do protokołu głosowania i obecnością przy przewożeniu i przekazywaniu protokołu głosowania.*

Jeśli w lokalu pojawi się obserwator międzynarodowy zaproszony przez PKW, komisja sprawdza:

➔ *szczegóły: punkt 18 wytycznych PKW*

☐ jego tożsamość,

☐ czy osoba ta ma prawidłowy identyfikator,

❗ *Komisja sprawdza, czy identyfikatory nie zawierają elementów agitacji wyborczej.*

☐ czy osoba ta ma zaświadczenie wydane przez PKW.

❗ *Obserwatorzy międzynarodowi mają uprawnienia mężów zaufania, z wyjątkiem prawa do wnoszenia uwag do protokołu.*

7. JAK WYDAWAĆ KARTY WYBORCOM

→ *szczegóły: punkt 38-41 wytycznych PKW, punkt 46-47 wytycznych PKW*

Wydając karty do głosowania, komisja:

- ☐ sprawdza tożsamość wyborcy na podstawie dowodu osobistego (lub innego dokumentu ze zdjęciem (np. paszport, prawo jazdy, legitymacja studencka, aplikacji mObywatel),

  → *szczegóły: punkt 38 ppkt 1 wytycznych PKW*

- ☐ sprawdza, czy wyborca jest ujęty w spisie wyborców,

  → *szczegóły: punkt 38 ppkt 2-3 wytycznych PKW*

- ☐ wydaje jednemu wyborcy ostemplowaną kartę do głosowania; nie wydaje kolejnej - niezależnie od przyczyny prośby o nową kartę

  → *szczegóły: punkt 40-41 wytycznych PKW*

- ☐ na prośbę osoby niewidomej komisja udostępnia nakładki na karty do głosowania w alfabecie Braille'a.

  → *szczegóły: punkt 44-45 wytycznych PKW*

- ! *Komisja zobowiązana jest dopilować by nakładki zostały zwrócone.*

  → *szczegóły: punkt 40 wytycznych PKW*

- ! *Wyborca nie może wrzucić do urny innych przedmiotów niż karta do głosowania*

  → *szczegóły: punkt 51 wytycznych PKW*

- ! *Wyborca nie może wynieść kart do głosowania poza lokal wyborczy.*

  → *szczegóły: punkt 50 wytycznych PKW*

- ! *Jeżeli komisja znajdzie kartę do głosowania pozostawioną czy zgubioną przez wyborcę (bez względu na to, czy jest ona wypełniona czy też nie), zdarzenie to odnotowuje w protokole głosowania, a znalezioną kartę pakuje i dołącza do tego protokołu.*

- ! *W lokalu nikt nie może prowadzić agitacji wyborczej.*

  → *szczegóły: punkt 2, 46 wytycznych PKW*

- ! *Komisja powinna zwrócić uwagę, by uprawnieni głosowali osobiście i w taki sposób, aby nie naruszyć tajności głosowania.*

  → *szczegóły: punkt 46 wytycznych PKW*

- ! *Niedopuszczalne jest głosowanie za członka rodziny lub za inną osobę. Zakaz ten nie dotyczy osób posiadających pełnomocnictwo do głosowania.*

  → *szczegóły: punkt 47 wytycznych PKW*

8. JAK DOPISAĆ WYBORCÓW DO SPISU WYBORCÓW

Komisja dopisuje do spisu:

➔ *szczegóły: punkt 39 wytycznych PKW*

- ☐ osobę z zaświadczeniem o prawie do głosowania wydanym przez urząd gminy właściwy dla miejsca stałego zamieszkania wyborcy,

  ❗ *Zaświadczenie to komisja zatrzymuje i dołącza do spisu.*

- ☐ osobę pominiętą w spisie w wyniku pomyłki, jeżeli udokumentuje ona, że stale zamieszkuje na terenie tego obwodu głosowania, a komisja w dziale ewidencji ludności urzędu gminy potwierdzi telefonicznie, że pominięcie jest faktycznie wynikiem pomyłki powstałej przy sporządzaniu spisu,
- ☐ osobę skreśloną ze spisu właściwego dla danego obwodu głosowania w związku z umieszczeniem jej w spisie wyborców w obwodzie odrębnym, ale tylko wtedy, gdy udokumentuje ona, że opuściła daną jednostkę przed dniem głosowania,
- ☐ osobę przybyłą przed dniem głosowania do zakładu leczniczego, domu pomocy społecznej, zakładu karnego lub aresztu; osoba ta nie musi mieć zaświadczenia o prawie do głosowania,

  ❗ *Punkt ten dotyczy tylko komisji w tych obwodach.*

- ☐ obywatela polskiego mieszkającego na stałe za granicą, a głosującego w kraju; osoba ta musi okazać ważny polski paszport (nie dowód osobisty!) i dokument potwierdzający mieszkanie za granicą, np.: karty stałego pobytu, dokumentu potwierdzającego zatrudnienie za granicą, dokumentu potwierdzającego uprawnienie do korzystania ze świadczeń ubezpieczenia społecznego za granicą; dokument ten dokument musi mieć tłumaczenie przysięgłe na język polski.

9. JAK PRZEPROWADZIĆ GŁOSOWANIE PRZEZ PEŁNOMOCNIKA

→ *szczegóły: punkt 43, 47 wytycznych PKW*

Jeśli obywatel chce głosować przez pełnomocnika, komisja: sprawdza tożsamość pełnomocnika na podstawie dokumentu ze zdjęciem,

- ☐ sprawdza, czy wyborca, który udzielił pełnomocnictwa, jest ujęty w spisie wyborców,
- ☐ sprawdza, czy wyborca nie głosował wcześniej osobiście oraz czy w spisie wyborców nie odnotowano, że pełnomocnictwo wygasło z innej przyczyny lub zostało cofnięte,
- ☐ odmawia wydania pełnomocnikowi karty do głosowania i zatrzymuje akt pełnomocnictwa, jeśli wyborca głosował wcześniej osobiście, a także gdy pełnomocnictwo wygasło z innej przyczyny lub zostało cofnięte,
- ☐ sprawdza i odbiera od pełnomocnika akt pełnomocnictwa i dołącza go do spisu wyborców,
- ☐ zapisuje nazwisko i imię pełnomocnika w rubryce „Uwagi" spisu wyborców przy nazwisku wyborcy wraz z adnotacją „pełnomocnik",
- ☐ wydaje pełnomocnikowi kartę do głosowania i przyjmuje jego czytelny podpis w rubryce spisu „Potwierdzenie otrzymania kart",
- ☐ zapisuje informację o głosowaniu przez pełnomocnika na odrębnej liście wyborców, którzy udzielili pełnomocnictwa do głosowania.

! *Listę tę komisja otrzymuje ze spisem wyborców.*

10. JAK PRZEPROWADZIĆ GŁOSOWANIE KORESPONDENCYJNE

→ *szczegóły: punkt 58 wytycznych PKW*

Komisja na bieżąco ustala:

- ☐ liczbę otrzymanych kopert zwrotnych;

  ! *Otrzymanych pustych kopert zwrotnych komisja nie bierze pod uwagę przy tych obliczeniach.*

- ☐ liczbę kopert zwrotnych, w których nie było oświadczenia o osobistym i tajnym oddaniu głosu;
- ☐ liczbę kopert zwrotnych, w których oświadczenie o osobistym i tajnym oddaniu głosu nie było podpisane przez wyborcę;
- ☐ liczbę kopert zwrotnych, w których nie było koperty na kartę do głosowania;
- ☐ liczbę kopert zwrotnych, w których znajdowała się niezaklejona koperta na kartę do głosowania;
- ☐ liczbę kopert na kartę do głosowania wrzuconych do urny.

! *Pakiety wyborcze niedoręczone wyborcom, przekazywane komisji do zakończenia głosowania, komisja na bieżąco pakuje w zbiorcze opakowania i zabezpiecza je. Kolejne doręczone pakiety komisja dołącza do zamkniętych opakowań bez otwierania wcześniejszych pakietów. Komisja przekazuje te pakiety w opakowaniu zbiorczym zamkniętym i opieczętowanym w depozyt z innymi dokumentami.*

→ *szczegóły: punkt 59 wytycznych PKW*

11. JAK KONTROLOWAĆ LICZBĘ WYDANYCH KART

W trakcie głosowania komisja sprawdza na bieżąco w spisie liczbę podpisów, które potwierdzają odbiór kart do głosowania.

→ *punkt 53 wytycznych PKW*

Jeżeli liczba wydanych kart przekroczy:

- ☐ 60% stanu wyjściowego - komisja powiadamia rejonową komisję wyborczą o możliwej potrzebie uruchomienia dla niej kart z rezerwy,
- ☐ 80% stanu wyjściowego – komisja występuje do rejonowej komisji wyborczej, za pośrednictwem urzędu gminy współdziałającego z urzędnikiem wyborczym, o wydanie kart z rezerwy.

12. JAK PRZEKAZYWAĆ DANE O FREKWENCJI WYBORCZEJ

☐ Komisja przekazuje PKW dane o frekwencji wyborczej z godziny 12.00 i 17.00. Dane te przekazuje za pomocą systemu informatycznego.

Jeśli nie jest to możliwe, komisja przekazuje dane telefonicznie pełnomocnikowi ustanowionemu przez Rejonową Komisję Wyborczą.

→ *szczegóły: punkt 57 wytycznych PKW*

☐ Komisja przekazuje dane o frekwencji do publicznej wiadomości - wywieszając je na drzwiach wejściowych do lokalu wyborczego niezwłocznie po przekazaniu ich PKW. Przed wywieszeniem - informację tę podpisuje przewodniczący komisji lub jego zastępca, opatrując ją pieczęcią komisji.

Aby obliczyć frekwencję wyborczą, osoba odpowiedzialna za "kalkulator wyborczy":

☐ ustala liczbę osób uprawnionych do głosowania według stanu na godzinę sprawozdawczą (godz. 12.00 i godz. 17.00) ,

Jest to liczba osób umieszczonych w spisie wyborców łącznie z osobami dopisanymi przez komisję obwodową w trakcie głosowania,

☐ ustala liczbę wyborców, którym wydano karty do głosowania wg stanu na godzinę sprawozdawczą,

Jest to suma liczby podpisów wyborców potwierdzających otrzymanie karty do głosowania, łącznie z adnotacjami o wydaniu karty bez potwierdzenia podpisem w spisie;

☐ wprowadza obie liczby do systemu informatycznego.

13. JAK POPRAWNIE ZAMKNĄĆ LOKAL DLA WYBORCÓW

Komisja zamyka lokal punktualnie o godz. 21:00. Komisja musi umożliwić oddanie głosu osobom, które weszły do lokalu przed godziną 21.00

→ *szczegóły: punkt 65-66 wytycznych PKW.*

Po zamknięciu lokalu i po zakończeniu głosowania w lokalu mogą przebywać poza komisją także mężowie zaufania, obserwatorzy społeczni i obserwatorzy międzynarodowi. Członkowie komisji muszą być nadal w liczbie co najmniej 2/3 pełnego składu, w tym przewodniczący lub jego zastępca.

→ *szczegóły: punkt 67 wytycznych PKW*

W czasie otwierania urny i wyjmowania z niej kart dopuszczalna jest obecność w lokalu dziennikarzy.

→ *szczegóły: punkt 19, 67 wytycznych PKW.*

Po zakończeniu głosowania komisja:

☐ sprawdza, czy zabezpieczenia urny pozostały nienaruszone.

→ *szczegóły: punkt 68 wytycznych PKW*

☐ zapieczętowuje otwór urny wyborczej.

→ *szczegóły: punkt 68 wytycznych PKW*

III. CO TRZEBA ZROBIĆ PO GŁOSOWANIU

- ☐ Poprawnie rozliczyć karty do głosowania
- ☐ Otworzyć urny wyborcze
- ☐ Poprawnie policzyć głosy

14. JAK POPRAWNIE ROZLICZYĆ KARTY DO GŁOSOWANIA

➔ *szczegóły: punkt 69 wytycznych PKW*

Czynności związane z ustaleniem wyników głosowania w obwodzie i sporządzeniem protokołu głosowania komisja wykonuje wspólnie.

❗ *Niedopuszczalne jest tworzenie oddzielnie pracujących grup roboczych podczas liczenia głosów i sporządzania protokołów.*

Ustalając wyniki głosowania i sporządzając protokół głosowania, komisja wykorzystuje dostarczone formularze protokołu.

➔ *szczegóły: punkt 70 wytycznych PKW*

Rozliczając karty do głosowania komisja:

- ☐ wpisuje w punkcie 1 protokołu głosowania ustaloną przed rozpoczęciem głosowania liczbę otrzymanych kart do głosowania,
- ☐ liczy niewykorzystane karty do głosowania i wpisuje ich liczbę w punkcie 3 protokołu głosowania,
- ☐ karty niewykorzystane pakuje w pakiet, opieczętowuje go i opisuje,

➔ *szczegóły: punkt 73 ppkt 1 wytycznych PKW*

Rozliczając liczbę wyborców komisja:

- ☐ ustala liczbę wyborców uprawnionych do głosowania (najpierw obywateli polskich, później obywateli Unii Europejskiej niebędących obywatelami polskimi, łącznie z osobami dopisanymi przez komisję w trakcie głosowania),

❗ *Liczba osób uprawnionych do głosowania w chwili zakończenia głosowania stanowi sumę liczby osób ujętych w części A spisu wyborców, wpisanej w punkcie 2a protokołu i liczby osób ujętych w części B spisu wyborców, wpisanej w punkcie 2b protokołu. Liczbę tę wpisuje się w punkcie 2 protokołu głosowania.*

➔ *szczegóły: punkt 73 ppkt 2 wytycznych PKW*

- ☐ ustala czy suma liczby kart niewykorzystanych (pkt 3 protokołu głosowania) i liczby wyborców, którym wydano karty do głosowania (pkt 4 protokołu głosowania), jest równa liczbie kart, które otrzymała komisja (pkt 1 protokołu głosowania),

Jeśli liczby te nie sumują się, komisja ponownie przelicza podpisy w spisie, a jeśli wynik rozliczenia kart będzie ten sam, przypuszczalną przyczynę niezgodności komisja opisuje w punkcie 15 protokołu głosowania. Niezbędne jest wykazanie przypuszczalnej przyczyny niezgodności, a nie tylko informacji o tym, że niezgodność taka występuje.

➔ *szczegóły: punkt 73 ppkt 3, 4 wytycznych PKW*

☐ *ustala liczbę wyborców głosujących przez pełnomocnika i wpisuje ją w punkcie 5 protokołu głosowania,*

Aby ustalić tę liczbę, komisja porównuje liczbę podpisów pełnomocników z liczbą otrzymanych aktów pełnomocnictwa (pomijane są pełnomocnictwa, które wygasły lub zostały cofnięte). Jeżeli liczby te nie są równe komisja dokonuje ponownego przeliczenia.

➔ *szczegóły: punkt 73 ppkt 5 wytycznych PKW*

☐ *ustala liczbę wyborców głosujących na podstawie zaświadczenia o prawie do głosowania (na podstawie liczby tych zaświadczeń), wpisując ją w punkcie 6 protokołu głosowania,*

Suma liczby wyborców głosujących przez pełnomocnika i głosujących na podstawie zaświadczenia o prawie do głosowania musi być mniejsza lub równa liczbie wyborców, którym wydano kartę do głosowania.

➔ *szczegóły: punkt 73 ppkt 6 wytycznych PKW*

☐ *ustala liczbę wyborców, którzy głosowali korespondencyjnie, i wpisuje ją do punktu 7 protokołu głosowania,*

Liczbę tę ustalamy na podstawie liczby adnotacji w spisie wyborców o wysłanych pakietach do wyborców.

➔ *szczegóły: punkt 73 ppkt 7 wytycznych PKW*

☐ *Następnie komisja w obwodzie, w którym przeprowadza się głosowanie korespondencyjne, wpisuje do protokołu liczby:*

- ☐ *otrzymanych kopert zwrotnych (pkt 8 protokołu głosowania);*
- ☐ *kopert zwrotnych w których nie było oświadczenia o osobistym tajnym oddaniu głosu (pkt 8a protokołu głosowania);*
- ☐ *kopert zwrotnych, w których oświadczenie o osobistym i tajnym oddaniu głosu nie było podpisane przez wyborcę (pkt 8b protokołu głosowania);*
- ☐ *kopert zwrotnych, w których nie było koperty na kartę do głosowania (pkt 8c protokołu głosowania);*
- ☐ *kopert zwrotnych, w których znajdowała się niezaklejona koperta na kartę do głosowania (pkt 8d protokołu głosowania);*
- ☐ *kopert na kartę do głosowania wrzuconych do urny (pkt 8e protokołu głosowania).*

➔ *szczegóły: punkt 73 ppkt 8 wytycznych PKW*

15. JAK OTWIERAĆ URNY WYBORCZE

Komisja:

- ☐ sprawdza, czy pieczęcie na urnie oraz na wlocie do urny są nienaruszone,
  → *szczegóły: punkt 74 wytycznych PKW*
- ☐ wyjmuje zawartość urny,
  → *szczegóły: punkt 74 wytycznych PKW*
- ☐ oddziela od kart wszelkie inne przedmioty wyjęte z urny, a informację o ich obecności w urnie wpisuje w 22 punkcie protokołu głosowania,
  → *szczegóły: punkt 74 wytycznych PKW*
- ☐ wyjmuje karty do głosowania ze znajdujących się w urnie kopert na kartę do głosowania w głosowaniu korespondencyjnym i ustala ich liczbę,
  → *szczegóły: punkt 75 wytycznych PKW*
- ☐ jeżeli liczba kart wyjętych z urny nie zgadza się z liczbą kart wydanych - wyjaśnia przyczynę tej rozbieżności w protokole,
- ☐ przegląda wszystkie karty, wydzielając z nich karty całkowicie przedarte na dwie lub więcej części i - nie bierze się pod uwagę przy obliczeniach,
  → *szczegóły: punkt 76 wytycznych PKW*
- ☐ liczy karty całe wyjęte z urny. Ustaloną liczbę kart do głosowania wpisuje w punkcie 9 protokołu głosowania,
  → *szczegóły: punkt 77 wytycznych PKW*

W punkcie 9a protokołu głosowania w obwodzie komisje podają liczbę kart do głosowania wyjętych z kopert na kartę do głosowania w głosowaniu korespondencyjnym,
→ *szczegóły: punkt 77 wytycznych PKW*

- ☐ wydziela karty nieważne:
- ☐ karty inne niż urzędowo ustalone (m.in wykonane wadliwie przez drukarnię)
- ☐ karty nieopatrzone pieczęcią Obwodowej Komisji Wyborczej.
  → *szczegóły: punkt 78 wytycznych PKW*
- ☐ ustaloną liczbę kart nieważnych wpisuje w punkcie 10 protokołu głosowania,
  → *szczegóły: punkt 78 wytycznych PKW*
- ☐ karty nieważne pakuje w pakiet, opieczętowuje go i opisuje,
  → *szczegóły: punkt 78 wytycznych PKW*
- ☐ dokładnie liczy karty ważne, a ich liczbę wpisuje w punkcie 11 protokołu głosowania,
  → *szczegóły: punkt 78 wytycznych PKW*
- ☐ na podstawie kart ważnych ustala wyniki głosowania;
  → *szczegóły: punkt 78 wytycznych PKW*

! *Suma liczby kart nieważnych (pkt 10 protokołu głosowania) i kart ważnych (pkt 11 protokołu głosowania) musi być równa liczbie kart wyjętych z urny (pkt 9 protokołu głosowania).*

16. JAK POPRAWNIE POLICZYĆ GŁOSY

Aby poprawnie policzyć głosy, komisja:

➔ *szczegóły: punkt 79 wytycznych PKW*

- ☐ ogląda każdą całą kartę
- ☐ układa osobno karty z głosami ważnymi i nieważnymi,
- ☐ wyodrębnione karty z głosami nieważnymi komisja liczy, a ich łączną liczbę wpisuje w punkcie 12 protokołu głosowania,
- ☐ grupuje karty z głosami nieważnymi według przyczyn nieważności głosu,

❗ *Komisja uznaje głos za nieważny po okazaniu karty wszystkim członkom komisji uczestniczącym w ustalaniu wyniku głosowania. W przypadkach wątpliwych komisja przyjmuje, że znakiem „x" postawionym w kratce są co najmniej dwie linie, które przecinają się w obrębie kratki.*

❗ *Wszelkie znaki (w tym również i znak „x") postawione przez wyborcę poza przeznaczoną na to kratką, komisja traktuje jako dopiski, które nie wpływają na ważność głosu.*

❗ *Wszelkie inne znaki niż znak „x", naniesione w obrębie kratki, również nie wpływają na ważność głosu.*

- ☐ liczy głosy ważne i ich liczbę wpisuje do punktu 13 protokół głosowania,
- ☐ sumuje liczby głosów nieważnych (pkt 12 protokołu głosowania) i głosów ważnych (pkt 13 protokołu głosowania),
- ☐ porównuje wynik z wcześniej wpisaną liczbą kart ważnych (pkt 11 protokołu głosowania); liczby te muszą być równe, jeżeli występuje rozbieżność, szuka przyczyny błędu i po sprostowaniu obliczeń właściwe liczby wpisuje do protokołu głosowania,
- ☐ ustala – na podstawie kart z głosami ważnymi – liczbę głosów ważnych oddanych na każdą z list,
- ☐ odrębnie grupuje w tym celu karty z głosami oddanymi na poszczególne listy,
- ☐ sumuje głosy ważne oddane łącznie na wszystkie listy kandydatów, otrzymana liczba musi być identyczna z liczbą wpisaną w punkcie 13 protokołu głosowania,
- ☐ ustala liczby głosów oddanych na poszczególnych kandydatów z każdej listy,
- ☐ ustalone liczby wpisuje przy nazwiskach poszczególnych kandydatów,
- ☐ sprawdza prawidłowość ustalenia liczby głosów ważnych oddanych na każdą z list.

17. KIEDY GŁOS JEST WAŻNY

szczegóły: punkt 80 wytycznych PKW

- Głos jest ważny, gdy znak „x” postawiono:
  - na jednej liście przy nazwisku dwóch lub więcej kandydatów - głos taki uznaje się za oddany na tego kandydata, którego nazwisko - z postawionym znakiem “x” - znajduje się na liście najwyżej;
  - wyłącznie przy nazwisku skreślonego kandydata - głos taki uznaje się za oddany na listę bez wskazania pierwszeństwa do uzyskania mandatu;
  - przy nazwisku skreślonego kandydata oraz przy nazwisku innego kandydata z tej samej listy - głos taki traktuje się jako oddany na nieskreślonego kandydata;
  - przy nazwisku kandydata skreślonego z jednej listy i przy nazwisku kandydata z innej (ale tylko jednej) listy - głos taki uznaje się jako oddany na nieskreślonego kandydata z tej innej listy;
  - przy nazwisku kandydata z unieważnionej listy i przy nazwisku kandydata z innej (ale tylko jednej) listy - głos taki uznaje się za oddany na kandydata z listy, której rejestracja nie została unieważniona.

- Głosy nieważne - przyczyną nieważności głosu jest:
  - postawienie znaku „x” przy nazwiskach dwóch lub większej liczby kandydatów z różnych list;
  - niepostawienie znaku „x” przy nazwisku żadnego kandydata;
  - postawienie znaku „x” wyłącznie przy nazwisku kandydata z listy, której rejestrację unieważniono;

  szczegóły: punkt 81 wytycznych PKW

- wszelkie znaki, wykreślenia, przekreślenia, w tym również i znak „x” postawiony przez wyborcę poza kratką, traktuje się jako dopiski, które nie wpływają na ważność głosu;
- wszelkie dopiski na karcie do głosowania jeśli ich dwie linie nie przecinają się w obrębie kratki, również nie wpływają na ważność głosu;
- w przypadkach wątpliwych należy przyjmować, że znakiem „x” postawionym w kratce są co najmniej dwie linie, które przecinają się w obrębie kratki; ustalenie, czy postawiony znak jest znakiem „x” należy do komisji;
- uznania głosu za nieważny dokonuje wyłącznie komisja;

Jeżeli przy pracach komisji obecni byli mężowie zaufania, w punkcie 19 protokołu głosowania należy wpisać ich liczbę. Jeżeli w komisji nie było mężów zaufania należy wpisać wyrazy „brak mężów zaufania w obwodzie”.

szczegóły: punkt 85 wytycznych PKW

Uwagi mężów zaufania należy wpisać w punkcie 20.

szczegóły: punkt 86 wytycznych PKW

Mąż zaufania, który wniósł uwagę podpisuje ją w protokole. Jeżeli mężowie zaufania nie zgłosili uwag lub nie byli obecni przy sporządzaniu protokołu, w punkcie tym należy wpisać wyrazy „brak zarzutów".

→ *szczegóły: punkt 86 wytycznych PKW*

Komisja ma obowiązek ustosunkować się do zarzutów wniesionych przez mężów zaufania lub członków komisji, załączając do protokołu wyjaśnienia.

→ *szczegóły: punkt 86 wytycznych PKW*

☐ Po ręcznym sporządzeniu projektu protokołu głosowania w obwodzie, w celu przygotowania ostatecznej treści protokołu (w szczególności w celu sprawdzenia poprawności dokonanych obliczeń), komisja wprowadza dane z protokołu do aplikacji. Jeśli aplikacja nie sygnalizowała błędów lub zostały one usunięte, należy wydrukować projekt protokołu głosowania.

→ *szczegóły: punkt 87-88 wytycznych PKW*

☐ Wydrukowany protokół głosowania podpisują w dwóch egzemplarzach, wszyscy członkowie komisji obecni przy jego sporządzeniu, także ci, którzy wnieśli do niego uwagi. Oba egzemplarze protokołu komisja opatruje swoją pieczęcią.

→ *szczegóły: punkt 91 wytycznych PKW*

☐ Dane z protokołu przesyłane są do systemu informatycznego (wprowadzenie danych do sieci elektronicznego przekazywania danych).

→ *szczegóły: punkt 92-93 wytycznych PKW*

☐ Komisja sporządza dwie kopie protokołu głosowania.

→ *szczegóły: punkt 94 wytycznych PKW*

☐ Jeden egzemplarz kopii protokołu wywiesza w miejscu łatwo dostępnym dla zainteresowanych, również dla osób na wózku inwalidzkim, i widocznym po zamknięciu lokalu.

→ *szczegóły: punkt 95 wytycznych PKW*

☐ Wywieszenie kopii protokołu głosowania winno nastąpić niezwłocznie po sporządzeniu protokołu, jednak nie wcześniej niż po godzinie 23.00.

☐ Drugi egzemplarz kopii protokołu głosowania w obwodzie przewodniczący komisji lub jego zastępca przekazuje niezwłocznie wójtowi, za pośrednictwem pełnomocnika rejonowej komisji wyborczej.

→ *szczegóły: punkt 98 wytycznych PKW*

☐ Jeden egzemplarz protokołu głosowania wraz z załączonymi do niego ewentualnymi zarzutami wniesionymi przez mężów zaufania i/lub członków komisji oraz zajętym wobec nich stanowiskiem komisji - komisja umieszcza w kopercie, którą zakleja, pieczętuje na złączeniach oraz opisuje.

➔ *szczegóły: punkt 99 wytycznych PKW*

☐ Zabezpieczony, w sposób opisany wyżej, protokół przewodniczący komisji lub jego zastępca przekazuje pełnomocnikowi rejonowej komisji wyborczej.

➔ szczegóły: *punkt 100 wytycznych PK.*

☐ Dodatkowo – w 2 osobnych kopertach pełnomocnikowi przekazuje się:

➔ *szczegóły: punkt 101 wytycznych PKW*

☐ kopię protokołu głosowania

➔ szczegóły: punkt 98 wytycznych PKW, wraz z załącznikami, w tym ewentualnymi zarzutami wniesionymi przez mężów zaufania i/lub członków komisji oraz zajętym wobec nich stanowiskiem komisji (pierwsza koperta);

☐ nośnik elektroniczny oraz raport ostrzeżeń (jeśli został sporządzony), jeżeli OKW miała obsługę informatyczną (druga koperta).

☐ Komisja przekazuje dokumenty wyłącznie pełnomocnikowi rejonowej komisji wyborczej lub osobie przez niego upoważnionej. Ich przekazanie potwierdza się na piśmie.

➔ *szczegóły: punkt 102 wytycznych PKW*

☐ Po sporządzeniu protokołu głosowania i podaniu go do publicznej wiadomości komisja zbiorczo pakuje i pieczętuje osobno wszystkie opisane pakiety z posegregowanymi ważnymi, nieważnymi i niewykorzystanymi kartami do głosowania

➔ *szczegóły: punkt 112 wytycznych PKW*

oraz pakuje pozostałą dokumentację komisji w odrębną paczkę, którą opisuje i pieczętuje

➔ *szczegóły: punkt 113 wytycznych PKW*